

JEL Classification: D13, D31, L26, H2,052, P14

DOI 10.35433/ISSN2410-3748-2020-2(27)-5

Dr Anna Kopytowska

Państwowa Uczelnia im. S. Batorego,

Skierniewice, Polska

METODY I CELE WYZNACZANIA DOCHODU INDYWIDUALNYCH GOSPODARSTW ROLNYCH W POLSCE

W Polsce brakuje ujednoczonych metod i sposobów wyliczania dochodu z prowadzenia indywidualnych gospodarstw rolnych. Dochody z indywidualnych gospodarstw rolnych wyliczane są za pomocą różnych metod i kalkulatorów, w zależności od celu dokonywania obliczeń. W rozwoju indywidualnych gospodarstw rolnych, istotne znaczenie ma wsparcie finansowe w postaci dofinansowań unijnych. To ono jest determinantą ich dochodu. Kryteria dostępu do wsparcia finansowego oparte są na kalkulatorach, które rzeczywiście nie odzwierciedlają wyników finansowych indywidualnych gospodarstw rolnych. Różne metody wyliczenia dochodu w aspekcie aplikacji o środki unijne wpływają na brak możliwości aplikacji indywidualnych gospodarstw rolnych o dofinansowanie.

Słowa kluczowe: *Wyliczenia dochodu, determinantą, gospodarstw rolnych, sposobów wyliczania dochodu.*

THE VARIETY OF METHODS AND PURPOSES OF DETERMINING THE INCOME OF INDIVIDUAL FARMS IN POLAND

In Poland, there are no unified methods and methods of calculating the income from running individual farms. Income from individual farms is calculated using various methods and calculators, depending on the purpose of the calculation. In the development of individual farms, financial support in the form of EU subsidies is of great importance. It is the determinant of their income. The criteria for accessing financial support are based on calculators that do not actually reflect the financial performance of individual farms. Various methods of calculating income in the aspect of applying for EU funds result in the inability to apply for individual farms for funding.

Key words: *Income calculations, determinant, farms, ways of calculating income.*

Wprowadzenie. Rolnictwo to jeden z najstarszych i ważniejszych działów gospodarki każdego państwa. Jego zasadniczym celem jest dostarczanie odbiorcom płodów rolnych z przeznaczeniem na konsumpcję. W większości państw rozwiniętych i rozwijających się rolnictwo opiera się na małych obszarowo oraz dochodowo gospodarstwach, prowadzonych w formie indywidualnych gospodarstw rolnych. Są one kierowane głównie przez

członków tworzących jedno gospodarstwo domowe i stanowią kluczowy dział gospodarki każdego państwa. W Polsce charakteryzuje się ono dużym rozdrobnieniem, czyli dużą liczbą małych gospodarstw, dużą ilością osób w nim pracujących, niskim zużyciem przemysłowych środków produkcji, a także istotną potrzebą wsparcia finansowego ze strony Unii Europejskiej (UE). W gospodarce polskiej duże dochodowo indywidualne gospodarstwa rolne to gospodarstwa wyspecjalizowane, ukierunkowane na konkretny rodzaj uprawy (np. warzywniczej) lub hodowli (np. bydła), które są w zdecydowanej mniejszości w stosunku do gospodarstw niesprofilowanych, niskodochodowych.

Rolnictwo krajów Unii Europejskiej objęte jest szerokim instrumentarium Wspólnej Polityki Rolnej (WPR). W jej ramach wykształcono pierwsze jednolite mechanizmy organizacyjno-gospodarcze oraz zasady postępowania, które dotyczą wszystkich krajów członkowskich Wspólnoty. Od początku procesu integracji europejskiej rolnictwo traktowano jako dział gospodarki o strategicznym znaczeniu, który wymaga szczególnej ochrony i wsparcia oraz podejścia interwencyjnego, a WPR jako zasadniczy element tej integracji.

Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej inicjuje podział indywidualnych gospodarstw rolnych na małe i duże, z tym że przedmiotem tego podziału jest nie tylko ich powierzchnia, ale też – przede wszystkim – osiągnąć przez nie dochód oraz wynikająca z niego dochodowość. Dochodowość indywidualnych gospodarstw rolnych uzależniona jest w dużej mierze od środków finansowych Unii Europejskiej. W Polsce rozdysponowywane są one w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). PROW to narzędzie polityki UE polegające na subwencjonowaniu konkretnych działań, zmierzających do rozwoju społeczno-ekonomicznego obszarów wiejskich. We wszystkich prowadzonych dotychczas badaniach empirycznych, dotyczących dochodowości indywidualnych gospodarstw rolnych, analizie poddawano przede wszystkim Program Rozwoju Obszarów Wiejskich w ujęciu krajowym i wojewódzkim, bez podziału na poszczególne

regiony i specjalizacje, które przecież charakteryzują się odmiennymi cechami. Pomijano również problem uwzględniania dochodu i wynikającej z niego dochodowości w aspekcie możliwości aplikowania indywidualnych gospodarstw rolnych o środki unijne.

Metodyka. Metodami wykorzystanymi w opracowaniu była kwerenda przedmiotu, aktów prawnych oraz opracowań Unii Europejskiej dotyczących finansowania indywidualnych gospodarstw domowych. W artykule wykorzystano także ogólnie stosowane metody ilościowe. Zakres przestrzenny badań przedstawionych w opracowaniu obejmuje lata 2016-2018.

Metody wyznaczania dochodu rolnych gospodarstw indywidualnych. W Polsce brakuje ujednoczonych metod i sposobów wyliczania dochodu z prowadzenia indywidualnych gospodarstw rolnych. Przykładowo, na potrzeby programu wsparcia Rodzina 500+ stosowana była jedna metoda wyliczania dochodu, a przy staraniu się o inny rodzaj pomocy socjalnej – inna. Dochody z indywidualnych gospodarstw rolnych wyliczane są za pomocą różnych kalkulatorów – pierwszy z nich liczony jest w euro, a drugi w złotych. Co ciekawe, wyniki te nie tylko nie pokrywają się ze sobą nawzajem, ale i nie odzwierciedlają rzeczywistego dochodu uzyskanego przez rolnika. W każdym innym dziale gospodarki byłby to poważny problem; przedsiębiorcy wykazują przecież jeden rzeczywiście osiągnięty dochód. Na gruncie rolnictwa dopuszcza się jednak taki stan rzeczy.

Fundamentalna rola Wspólnej Polityki Rolnej koncentruje się na kilku istotnych płaszczyznach działania, takich jak stwarzanie dogodnych warunków rozwoju indywidualnych gospodarstw rolnych, a także eliminowanie ograniczenia dostępu do finansowych instrumentów wspierających indywidualne gospodarstwa rolne i ich rozwoju, bo to one w największym stopniu wpływają na dochodowość tych gospodarstw. W każdym kraju realizowane są programy, które oddziałują na funkcjonowanie indywidualnych gospodarstw rolnych. W krajach wysoko rozwiniętych czy rozwijających się

programy te koncentrują się głównie na subwencjonowaniu gospodarstw rolniczych, a ich realizacja wywołuje niekiedy ostre kontrowersje. W ramach swojej polityki państwa członkowskie muszą podejmować kluczowe decyzje dotyczące tego, czy wspierać biedne i niskodochodowe, czy też zamożne i wysokodochodowe gospodarstwa.

W rozwoju indywidualnych gospodarstw rolnych, istotne znaczenie ma wsparcie finansowe. To ono jest determinantą ich dochodu. Nasuwa się jednak pytanie, czy uzyskanie wsparcia finansowego z UE jest dla nich niezbędne, czy raczej powinno zostać przeznaczone na pomoc gospodarstwom niskodochodowym, zajmującym się kilkoma niesprecyzowanymi specjalizacjami? Należałoby założyć, że gospodarstwa z terenów wyspecjalizowanych upraw warzywniczych po uzyskaniu dofinansowania powiększą produkcję, bo będzie je stać na zrealizowanie zamierzonych inwestycji. W efekcie zwiększą swój dochód, stając się motorem napędzającym gospodarkę. Inaczej jest w przypadku niespecjalistycznych gospodarstw małych dochodowo, trudniących się kilkoma uprawami/hodowlami jednocześnie, które nawet pomimo uzyskania subsydium nie są w stanie wystarczająco się rozwijać. Niestety, kryteria punktowe, decydujące o przyznaniu pomocy traktują wszystkie rodzaje gospodarstw jednakowo, co prowadzi do tego, że niskodochodowe i słabo rozwijające się gospodarstwa mają dużą szansę na subwencję UE, a te prężnie działające i osiągające wysokie dochody – małą albo wręcz żadną.

Cele wyznaczania dochodu rolnych gospodarstw indywidualnych.

Indywidualne gospodarstwa rolne są jedną z najstarszych form działalności człowieka, która towarzyszyła mu od początku prowadzenia osiadłego trybu życia. Dla wielu społeczności rolnictwo stanowi podstawę rozwoju gospodarczego. Dlatego wraz z rozwojem społeczeństw ważne stało się posiadanie informacji o metodach zarządzania indywidualnym gospodarstwem rolnym oraz sposobie kontroli wyników, które ono osiąga. Stopniowo rosła potrzeba usystematyzowania

wiedzy z zakresu ekonomiki rolnictwa, a przede wszystkim dochodowości i sposobu jej pomiaru. Główne aspekty finansowe funkcjonowania indywidualnych gospodarstw rolnych i płaszczyzny pomiaru dochodowości przedstawia poniższa tabela – por. tabela 1.

Tabela 1.

Aspekty finansowe funkcjonowania indywidualnych gospodarstw rolnych

Główne aspekty	Czynnik czasu	
	W krótkim okresie	W dalszej perspektywie
Bezpieczeństwo finansowe	<p>Analiza płynności finansowej</p> <p>Pozwala stwierdzić, jaka jest zdolność do regulowania najpilniejszych (bieżących) zobowiązań finansowych</p>	<p>Analiza wypłacalności długoterminowej</p> <p>Daje możliwość oceny tego, jaka jest zdolność podmiotu do regulowania zobowiązań w długim okresie czasu</p>
Korzyści dla właścicieli	<p>Analiza rentowności i dochodowości</p> <p>Daje możliwość oceny, jakie korzyści finansowe płyną z prowadzenia działalności rolniczej oraz z posiadanych czynników produkcji</p>	<p>Analiza inwestycji</p> <p>Pozwala stwierdzić, czy w przyszłości potencjał produkcyjny gospodarstwa rolnego zostanie zachowany, poszerzony, czy też ograniczony</p>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: A. Kagan, Stan i perspektywy wielkotowarowych przedsiębiorstw rolnych w Polsce, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2013, s. 155

Pomiar dochodowości indywidualnego gospodarstwa rolnego sprowadza się zazwyczaj do oceny dwóch głównych aspektów jego funkcjonowania, a mianowicie do poziomu zapewnienia bezpieczeństwa działalności oraz do wielkości osiąganych przez właścicieli korzyści¹. Oba obszary rozpatrywane są najczęściej równoległe, ale rozłącznie. Włączenie czynnika czasu pozwala

¹ W. Józwiak (red.), *Efektywność, koszty produkcji i konkurencyjność polskich gospodarstw rolnych obecnie i w perspektywie średnio oraz długoterminowej, Program Wieloletni 2011–2014. Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej*, Nr 144 , wyd. IERiGŻ-PIB, Warszawa 2018, s.10

poszerzyć pola analizy zarówno w sferze bezpieczeństwa finansowego, jak również w sferze korzyści dla właścicieli.

W Polsce wyróżniamy wiele metod wyliczania dochodowości, różniących się od siebie w zależności od celu. Najbardziej znaną metodą jest metoda wyznaczania dochodowości oparta na 1 ha przeliczeniowym gospodarstwa, która wykorzystywana jest do świadczeń zasiłkowych. Występują także metody stosowane do celów aplikacji o środki unijne.

Prezes Głównego Urzędu Statystycznego w obwieszczeniu z dnia 22 września 2017 r. ogłosił, że przeciętny dochód z pracy w indywidualnych gospodarstwach rolnych z 1 ha przeliczeniowego w 2016 r. wynosił 2577 zł. Kwota ta jest wykorzystywana m.in. przy rozpatrywaniu prawa do świadczeń rodzinnych. Na nadchodzący okres zasiłkowy 2017/2018 ustalane jest ono na podstawie dochodu rodziny osiągniętego w 2016 r. W przypadku indywidualnego gospodarstwa rolnego przyjmuje się, że z 1 ha przeliczeniowego dochód miesięczny wynosi 1/12 dochodu ogłaszanego corocznie w drodze obwieszczenia przez Prezesa GUS (art. 5 ust. 8 ustawy o świadczeniach rodzinnych)². W okresie zasiłkowym 2017/2018 przy ustalaniu miesięcznego dochodu rodziny uzyskanego z indywidualnego gospodarstwa rolnego z 1 ha przeliczeniowego zostanie przyjęta kwota 214,75 zł. Kwota ta będzie również odpowiednio stosowana przy ustalaniu uprawnień do świadczeń alimentacyjnych.

Problemem może być procedura określania corocznej kwoty dochodu z 1 ha przeliczeniowego gospodarstwa rolnego, którą ogłasza Prezes GUS i czyni to *nie później niż do dnia 23 września każdego roku*³. Ostatnie obwieszczenie Prezesa GUS – jak i każde poprzednie – wydane zostało w terminie. Zatem rolnik dopiero po 23 września może się dowiedzieć, jaki był jego dochód za rok

² Obwieszczenie Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 22 września 2017 r. w sprawie wysokości przeciętnego dochodu z pracy w indywidualnych gospodarstwach rolnych z 1 ha przeliczeniowego w 2016 r. <http://stat.gov.pl/>

³ Art. 21 ust. 1 i 3 ustawy z dn. 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz.U. z 2016 r. poz. 195).

poprzedni, ustalony według obwieszczenia. Zgodnie z przepisami analizowanej ustawy *prawo do świadczenia wychowawczego ustalone jest na okres od dnia 1 października do dnia 30 września roku następnego*⁴, a wnioski w sprawie ustalenia prawa do świadczenia wychowawczego na kolejny okres są przyjmowane od 1 sierpnia danego roku.

Należy zauważyć, że świadczenia wypłacane rodzicom lub opiekunom w związku z wychowywaniem dzieci są przewidziane w ustawodawstwach innych państw członkowskich Unii Europejskiej i stanowią odrębny dział zabezpieczenia społecznego, obejmujący szeroko rozumiane świadczenia rodzinne. Przykładowo w Niemczech zasiłek na dziecko (*Kindergeld*) przysługuje na każde dziecko do 18. roku życia, niezależnie od dochodów w rodzinie. Może być również wypłacany osobom do 21. roku życia, jeżeli nie podjęły one pracy lub do 25. roku życia, jeżeli studiują lub uczą się zawodu. Zasiłek ten przysługuje bez limitu wiekowego w przypadku, gdy dziecko jest niepełnosprawne w stopniu uniemożliwiającym samodzielne funkcjonowanie. Wysokość zasiłku wynosi 184 euro miesięcznie na pierwsze i drugie dziecko, 190 euro – na trzecie i po 215 euro miesięcznie na czwarte i każde kolejne dziecko. Pomimo tak zakrojonego wsparcia Niemcy znajdują się w głębokim kryzysie demograficznym i w światowych rankingach zajmują miejsce za Polską.

Rolnicy nie płacą podatku dochodowego, natomiast płacą podatek rolny. Określenie dochodu gospodarstwa rolnego nie jest sprawą łatwą. Wylicza się go szacunkowo według poboru podatku rolnego, który stanowi podstawę określania dochodu. Podstawa ta może być nieadekwatna do rzeczywiście osiąganego przez indywidualne gospodarstwa rolne dochodu. W przypadku ustalania dochodu z indywidualnego gospodarstwa rolnego przyjmuje się, że z 1 ha przeliczeniowego uzyskuje ono dochód miesięczny w wysokości 1/12 dochodu ogłaszanego corocznie w drodze obwieszczenia przez Prezesa GUS na

⁴ ibidem

podstawie art. 18 ustawy z 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym⁵. Wyliczenie dochodu gospodarstwa rolnego warto zobrazować poniższym wzorem:

$$\text{dochód} = \frac{\text{liczba ha przeliczeniowych}}{\text{indywidualnego gospodarstwa}} \times \frac{\text{stawka ogłoszona przez}}{\text{Prezesa GUS}} \text{ rolnego} \quad (\text{w 2017 roku: 2577 zł})$$

Źródło: opracowanie własne

Rolnicy nie są zobligowani do dokumentowania przychodów ani rzeczywistych dochodów z działalności rolniczej – nie muszą tego czynić przez gromadzenie rachunków. Z drugiej jednak strony w żaden sposób nie mogą odliczyć kosztów uzyskania przychodu w postaci rzeczywiście poniesionych wydatków (np. z tytułu zakupu ciągnika, nawozów, nasion, sadzonek, uiszczania podatków, składek na ubezpieczenie społeczne). Problem ustalania wysokości dochodu jest zatem bardzo złożony, a wobec braku opodatkowania dochodów rolników i trudności w szacowaniu przychodów trudno jednoznacznie wskazać rozwiązanie tej kwestii. Funkcjonują także inne kryteria wyliczania dochodu, jak przede wszystkim kryterium obszarowe indywidualnych gospodarstw rolnych oraz kryterium wielkości ekonomicznej (ESU)⁶. Kryterium dochodowości indywidualnych gospodarstw rolnych jest zazwyczaj trudne do określenia i zagrożone ryzykiem niespotykanym w innych działalnościach zawodowych. Wskazana powyżej procedura ustalania i dokumentowania dochodu osiąganego z indywidualnego gospodarstwa rolnego jest podobna do tej, jaką stosuje się przy ubieganiu się o świadczenia rodzinne, np. zasiłek rodzinny.

Do ustalenia wysokości osiąganego dochodu z gospodarstwa rolnego konieczne jest potwierdzenie jego wielkości zaświadczeniem wystawionym

⁵ Ustawa o podatku rolnym, Dz.U. z 2006 r. Nr 136 poz. 969 z późn. zm.

⁶ L. Goraj, *Pomiar dochodu z działalności gospodarstwa rolnego. Parametry i definicje*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia 2008” 2008, nr 33, s. 18.

przez właściwy organ gminy, nakazem płatniczym albo oświadczeniem o wielkości gospodarstwa rolnego wyrażonej w hektarach przeliczeniowych ogólnej powierzchni gospodarstwa w roku kalendarzowym poprzedzającym okres, na który ustalane będzie prawo do świadczenia wychowawczego.

Ponadto indywidualne gospodarstwa rolne mają często charakter wielopokoleniowy, natomiast świadczenia z KRUS-u, np. renty, emerytury członków rodziny wspólnie zamieszkujących indywidualne gospodarstwo domowe, nie wliczają się do dochodu rodziny.

Istotną kwestią wartą uwagi jest wpływ wsparcia z tytułu uzyskiwanych przez rolników płatności bezpośrednich na dochód rolnika. Kwoty tych dopłat nie wlicza się do dochodów rodziny. Zgodnie z przepisami prawa podatkowego dopłaty bezpośrednie stanowią jednak przychód niepodlegający opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych⁷. Produkcja rolna korzysta ze zwolnienia z obowiązku odprowadzania podatku dochodowego. Dopłaty bezpośrednie do powierzchni użytków rolnych gospodarstwa rolnego są dopłatami do bieżącej działalności rolniczej. Środki finansowe w postaci wsparcia bezpośredniego kierowane są do indywidualnych gospodarstw rolnych w każdym roku i mają ścisły związek z działalnością rolniczą prowadzoną w indywidualnym gospodarstwie rolnym. Wpływają jednak pośrednio na dochody uzyskiwane przez producenta rolnego z działalności rolniczej gospodarstwa.

Podsumowując, można zauważyć, iż dochody indywidualnego gospodarstwa rolnego nie są dochodami realnymi, a obliczane są szacunkowo z 1 ha przeliczeniowego na miesiąc według kwoty wskazywanej corocznie przez GUS. Nie można jednak zapomnieć, że w tym przypadku ustawodawca posłużył się nieprecyzyjnymi, przestarzałymi rozwiązaniami, obowiązującymi w innych aktach prawnych, których potrzeba redefinicji była wielokrotnie podnoszona w doktrynie. Dziwić tu może także fakt braku jakiegokolwiek odniesienia w omawianej regulacji prawnej do pojęcia rodzinnego gospodarstwa rolnego

⁷ P. Małecki, *Dotacje w prawie podatkowym*, Warszawa 2011, s. 39.

jako podstawowej formy gospodarowania dla beneficjentów pomocy. Wszak chodzi tu o pomoc rodzinie, wspieranie dochodów rodzin rolniczych, a nie wszelkimi właścicielami gospodarstw rolnych.

Warto zwrócić także uwagę na pewne zagrożenia. „Bogatsi w ziemię” rolnicy powinni mieć duże dochody. A przecież ustawa, definiując pojęcie dochodu rolników, nie odzwierciedla rzeczywistych dochodów, według których można byłoby dzielić rolników na biednych i bogatych, tylko wprowadza swój pomiar dochodów, uzależniony od wielkości posiadanego gospodarstwa.

W odniesieniu do rolników jako beneficjentów należy rozwiązać problem szacowania dochodów – podatek rolny to narzędzie przestarzałe. Potrzebna jest zmiana procedur określania obecnego dochodu, od którego zależy możliwość ubiegania się o świadczenie (zmiana terminu obwieszczenia kwoty przez GUS), a w przyszłości – zmiana mechanizmu realnego określania dochodów w rolnictwie. Mając na względzie adresatów świadczenia (gospodarstwa rodzinne), istnieje konieczność stworzenia w polskim ustawodawstwie racjonalnego pojęcia rodzinnego gospodarstwa rolnego.

Kryterium dochodowości gospodarstw jest zazwyczaj trudne do określenia i zagrożone ryzykiem niespotykanym w innych działalnościach zawodowych. Problemy wynikają także z tego, że dochód może tu mieć nie tylko wymiar finansowy, lecz także charakter naturalny. Warto zauważyć, że wskazana w analizowanej regulacji procedura jest podobna do ustalania i dokumentowania dochodu osiąganego z gospodarstwa rolnego w przypadku ubiegania się o świadczenia rodzinne (m.in. zasiłek rodzinny). Przyjętą przez ustawodawcę konstrukcję w obecnej sytuacji należy ocenić jako rozwiązanie uproszczone.

Na potrzeby dofinansowań unijnych także stworzono miary dochodowości. W PROW 2007–2013 wielkością limitującą dostęp też była wielkość ekonomiczna gospodarstwa, mierzona Europejską Jednostką Wielkości (ESU). ESU była miernikiem, który wskazywał na potencjalną zdolność do

generowania dochodu w przeciętnych dla regionu warunkach działania i przy określonych zasobach produkcyjnych gospodarstwa, czyli miernikiem „dochodowości prawdopodobnej, teoretycznej”. Dochodowość mierzona była tzw. Standardową Nadwyżką Bezpośrednią (SGM). Na jednostkę ESU składało się 1200 euro standardowej nadwyżki bezpośredniej. Nadwyżkę tę, dla każdego rodzaju produkcji, obliczano wg wzoru:

$$SGM = \text{standardowa produkcja} - \text{standardowe koszty bezpośrednie}$$

Wartość produkcji była sumą wartości produktów głównych oraz ubocznych, znajdujących się w obrocie rynkowym, powiększoną o dotacje do produktów lub zwierząt. W rachunku uwzględniano tylko dopłaty ściśle przypisane do rozpatrywanych działalności, np. uzupełniające płatności obszarowe. Określenie „standardowa” oznacza tutaj możliwą do osiągnięcia, 12-miesięczną wartość nadwyżki bezpośredniej z 1 ha uprawy lub 1 sztuki zwierząt, której wartość uśredniono z okresu 3 lat i ujednolicono dla warunków wybranego regionu rolniczego. W przypadku działalności, dla których cykl produkcji był dłuższy lub krótszy niż 12 miesięcy, wartość nadwyżki korygowano do okresu 1 roku.

W PROW 2007–2013, w działaniu „Modernizacja gospodarstw rolnych”, minimalny próg dostępu stanowiła wielkość ekonomiczna równa 4 ESU. Dostęp do działania „Ułatwienie startu młodym rolnikom” nie był limitowany wielkością ekonomiczną gospodarstwa; wartość graniczną 4 ESU gospodarstwo młodego rolnika musiało osiągnąć na koniec działania programu.

Obecnie wielkość ekonomiczna jest ustalana na podstawie całkowitej, standardowej produkcji gospodarstwa. Od 2010 r. do badań struktury gospodarstw rolnych stosuje się nowe kryterium, opisujące je i pozwalające na ich klasyfikację, jakim jest Standardowa Produkcja, w skrócie SO (od ang. *Standard Output*). W PROW 2014–2020 gospodarstwa pragnące przystąpić do działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” muszą posiadać wielkość ekonomiczną równą co najmniej 10 tys. euro SO. W programie wsparcia dla

młodych rolników dolny próg dostępu jest wyższy – co najmniej 13 tys. euro SO. Gospodarstwa pragnące skorzystać z działania „Restrukturyzacja małych gospodarstw” na wejściu nie powinny przekraczać 10 tys. euro SO, a te, które w ramach PROW będą rozpoczynać działalność pozarolniczą – 15 tys. euro SO. Zupełnym *novum* w PROW 2014–2020 jest wyznaczenie górnych progów dostępu: dla modernizacji – 200 tys. euro SO, a dla młodych rolników – 150 tys. euro SO.

Standardowa Produkcja jest miernikiem potencjalnych możliwości wytwórczych. Określa możliwą wartość produkcji, którą rolnik może osiągnąć w danym regionie przy określonych zasobach produkcyjnych gospodarstwa, tj. „produkcję prawdopodobną, teoretyczną”. Standardową produkcję dla każdego rodzaju działalności oblicza się wg wzorów:

$$SO \text{ roślinna} = \begin{array}{c} \text{wartość produkcji} \\ \text{z produktów} \\ \text{głównych} \end{array} + \begin{array}{c} \text{wartość produkcji} \\ \text{z produktów} \\ \text{ubocznych} \end{array}$$

$$SO \text{ zwierzęca} = \begin{array}{c} \text{wartość} \\ \text{produkcji} \\ \text{z produktów} \\ \text{głównych} \end{array} + \begin{array}{c} \text{wartość} \\ \text{produkcji} \\ \text{z produktów} \\ \text{ubocznych} \end{array} - \begin{array}{c} \text{koszt} \\ \text{wymiany} \\ \text{stada} \end{array}$$

Źródło: opracowanie własne

W odróżnieniu od SGM, przy obliczaniu wartości produkcji standardowej nie uwzględnia się wartości dopłat bezpośrednich. Tak zdefiniowany wskaźnik zawsze przyjmuje wartość dodatnią. Wartości SO ustala się, tak jak poprzednio, dla 1 ha uprawy lub dla 1 sztuki zwierząt w okresie 1 roku, z tym że średnie oblicza się z wydłużonego do 5 lat okresu. Wartość produkcji określana jest wg cen netto (bez podatku VAT).

Podsumowanie. Miary dochodowości są szeroko wykorzystywane w ocenie efektywności ekonomiczno-finansowej indywidualnych gospodarstw rolnych. Powyżej wskazano kilka miar liczenia dochodowości w zależności od celu, dla którego są liczone. Każda z tych metod w odmienny sposób obrazuje dochód, który poprzez przyjętą metodę przyjmuje inną wartość. W jednym gospodarstwie, pomimo iż występuje jeden rzeczywiście osiągnięty przez nie dochód, można wskazać różne kwoty tego dochodu, w zależności od celu, dla którego jest on liczony, oraz od zastosowanej metody. Dlatego też przydatność poszczególnych miar jest w dużej mierze zawężona, ze względu na syntetyczny charakter i wynikający z niego ograniczony zakres treści ekonomicznej. Każda pojedyncza miara niesie bowiem w sobie ograniczony zasób informacji, ponieważ nie odzwierciedla ona ani struktury wewnętrznej badanego zjawiska, ani jego związków z innymi wskaźnikami.

W literaturze przedmiotu wskazuje się na różne metody liczenia dochodu, w zależności od celu. Rzeczywisty dochód, jaki otrzymują rolnicy z tytułu prowadzenia indywidualnego gospodarstwa rolnego, nie jest tożsamy z dochodem wskazanym przez różne metody jego liczenia, przy czym zaznaczyć warto, że wyniki uzyskiwane z przeprowadzonych różnymi metodami wyliczeń również się nie pokrywają. Taka sytuacja nie ma miejsca w żadnym innym dziale gospodarki, dlatego tak ważne jest zwrócenie uwagi na tę niebagatelną kwestię. Poza brakiem jednego, ujednoliczonego i konkretnego sposobu liczenia dochodu, rolnicy borykają się z jeszcze jednym problemem, jakim jest takie samo traktowanie wszystkich gospodarstw, bez względu na ich powierzchnię, rodzaj produkcji i stopień specjalizacji. Takie podejście sprawia, że indywidualne gospodarstwa rolne z regionu wyspecjalizowanych upraw warzywniczych mają dużo mniejsze szanse skorzystania z dofinansowań unijnych.

REFERENCES

1. Kagan, A. (2013). *Stan i perspektywy wielkotowarowych przedsiębiorstw rolnych w Polsce [The state and prospects of large-scale agricultural enterprises in Poland]*. Warsaw: IERiGŻ-PIB [in Polish].
2. Józwiak, W. (Eds.). (2018). *Efektywność, koszty produkcji i konkurencyjność polskich gospodarstw rolnych obecnie i w perspektywie średnio oraz długoterminowej, Program Wieloletni 2011–2014 [Efficiency, production costs and competitiveness of Polish farms now and in the medium and long term, Multiannual Programme 2011-2014.]*. *Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej*, 144. Warsaw: IERiGŻ-PIB [in Polish].
3. Goraj, L. (2011). *Pomiar dochodu z działalności gospodarstwa rolnego. Parametry i definicje [Measurement of farm business income. Parameters and definitions]*. *Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia* 2008, 33. N.p.
4. Małecki, P. (2011). *Dotacje w prawie podatkowym [Subsidies in tax law]*. Warsaw [in Polish].
5. Ustawa z dn. 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci [Law from 11 February 2016 on State aid in bringing up children]. (2016, February 11). *Dz.U. z 2016 poz.195, 21 ust. 1 and 3* [in Polish].
6. Ustawa o podatku rolnym [Law on agricultural tax]. (2006). *Dz.U. z 2006 r. Nr 136, poz. 969* [in Polish].
7. Obwieszczenie Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 22 września 2017 r.w sprawie wysokości przeciętnego dochodu z pracy w indywidualnych gospodarstwach rolnych z 1 ha przeliczeniowego w 2016 r. [Notice of the President of the Central Statistical Office of 22 September 2017 on the amount of average income from work in individual farms from 1 conversion ha in 2016]. (22.09.2017). *stat.gov.pl*. Retrieved from <http://stat.gov.pl/> [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 20.10.2020